

ELMƏ XİDMƏTDƏ YAŞANAN İLLƏR

Hər bir bəşər övladı özündən sonra həyatda əməyindən, zəhmətindən nişanə bir iz qoyur. Hər kəs öz sənətinə, peşəsinə münasib işlər görür, qurur-yaradır, yadigarlarını gələcək nəsillər üçün ərməğan edir. Bu mənada alim əməyi, elm adamlarının fəaliyyəti daha məsuliyyətli, daha çətin olması ilə fərqlənir. Bu yazıda ömrünün 45 ilini elmə, təhsilə həsr etmiş filologiya elmləri doktoru, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Lügətçilik şöbəsinin baş elmi işçisi Nəriman Seyidəliyev haqqında danışmaq istəyirəm. Bu bir həqiqətdir ki, Nəriman müəllim müasir dilçilik elmimizin inkişafında zəhməti hər zaman görünən alımlərimizdəndir.

Nəriman Fərman oğlu Seyidəliyev 1950-ci il martın 6-da Cəbrayıl rayonunda doğulmuşdur. 1968-ci ildə riyadəti M.Qorki adına (sonralar həmin məktəbə akademik Mehdi Mehdiyadənin adı verilmişdir) orta məktəbi bitirmişdir. Tale və elmə marağı Nərimanı 1971-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji Diller İnstitutunun alman-Azərbaycan dilləri şöbəsinə gətirdi. O, həmin ali məktəbi uğurla başa vurdu. Nəriman hələ tələbəlik illərində dövri mətbuatda şeirləri, publisistik və elmi mövzularda məqalələri ilə çıxış edirdi. 1975-ci ilin payızında Nəriman ali təhsil diplomunu aldıqdan sonra Cəbrayıl rayonunun Quycaq kənd orta məktəbində müəllimlik fəaliyyətinə başladı. Nəriman müəllim nə biləydi ki, onun bu sevinci uzun sürməyəcək. Zaman gələcək, bir çox başqa bölgelərimiz kimi, Cəbrayıl rayonu və onun kəndləri də 18 ildən sonra erməni təcavüzünə düşçər olacaq, torpaqlarımızın 20 fai-zindən çoxu işğala məruz qalacaq...

Nəriman müəllim orta məktəbdə işləyərkən də qəlbinin istəyi onu elmə, elmi-tədqiqatla məşğul olmağa səsləyirdi. Nərimani ana dilinin tədrisi məsələləri ilə yanaşı, doğma dilimizin elmi-nəzəri mövzularının həlli də cazibə qüvvəsi kimi özünə çəkirdi. Nərimani nitq mədəniyyətini araşdırmaq, müasir Azərbaycan dilinin zəngin leksik-semantik söz xəzinəsinə yaxından bələd olmaq düşündürdü. O, qərarlaşdırıldıqı ali məqsədinə çatmaq üçün dəfələrlə elm və mədəniyyətimizin beşiyi olan Bakı şəhərinə səfərlər etdi. Belə səfərlərdən birində AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, mərhum akademik Məmmədəğa Şirəliyevlə görüşdü. Xeyirxah və alicənab insan olan Məmmədəğa müəllim onu diqqətlə dinləyəndən sonra çox qayğı-keşliklə gənc həvəskara "Azərbaycan dilində üslubi sinonimlər" mövzusunda namizədlilik dissertasiyası yazmağı məslehet gördü. İllər ötdü, 1989-cu ildə akademik M.Şirəliyevin rehbərliyi ilə Nəriman namizədlilik dissertasiyasını uğurla müdafiə etdi. Amma təəssüf ki, gənc alim kimi 4 il doğma Cəbrayıl da müəllimlik edə bildi. 90-ci illərin məlum hadisələri Azərbaycan türklərini dədə-baba yurduna tarixi torpaqlarımızdan qaçqın, didərgin saldı. Erməni vəhşilikləri nəticəsində neçə-neçə bölgələrimizin dinc insanları qədim yurd yerlərini tərk etməyə məcbur oldular. Nəriman müəllim də ailəsi ilə birgə doğma ocağını tərk etməli oldu, Bakı şəhərində məskunlaşdı. Elmlər Akademiyasının Dilçilik İnstitutunda xeyirxah insanların diqqət və qayğısı sayəsində işə qəbul edildi, Lügətçilik şöbəsində elmi fəaliyyətə başladı. Bu elm məbədində özünə yeni-yeni həmkarlar, dostlar, həmfikirlər tapdı. Nəri-

man müəllim 1994-cü ildən indiyədək institutda kiçik elmi işçi, elmi işçi, böyük elmi işçi vəzifelerində çalışıb, həzırda baş elmi işçi kimi fəaliyyət göstərir. Onunla işlədiyim 26 ildə Nərimanı zəhmətkeş, möhkəm iradəli, səbirlı, mübariz bir insan kimi tanıyıram. Məhz bu keyfiyyətlərinə görə də o, arzularına çata bilmişdir.

N.Seyidəliyev bu günədək dilçiliyin leksikologiya, üslubiyat, nitq mədəniyyəti və başqa sahələrinə aid araşdırımlar aparmış, 200-dən artıq elmi məqalə yazıb nəşr etdirmişdir. O, bir çox monoqrafiya və lügətlərin müəllifi dir. Eyni zamanda tədris məsələlərini də unutmamışdır. BDU, "Təfəkkür" universitetlərində 10 ildən artıqdır ki, mühazirə və seminarlar aparır. İndiye kimi, N.Seyidəliyevin qələmindən bir çox elmi əsərlər, kitab və monoqrafiyalar çıxmışdır. Nəriman müəllim "Dini terminlər lügəti", "Azərbaycan dilinin sinonimlər lügəti", "Frazeologiya lügəti"nin tərtibçisi, habelə "Alman atalar sözleri", onların azərbaycanca, rusca qarşılıqları (prof. S.Abdullayevlə həmmüəllif), "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lügəti" (kollektiv), "İxtisarlar lügəti" (həmmüəllif), "İzahlı onomastik terminlər lügəti" (prof. Q.Məşədiyevlə ortaqlı) kimi lügətlerin nəşrində iştirak etmişdir. Bütün bu işləri ilə yanaşı, N.Seyidəliyev Azərbaycan dilçiliyində frazeologiya sahəsinin araşdırılmasında da uğurlar qazanmışdır. O, "Azərbaycan dastan və nağıl dilinin frazeologiyası" mövzusunda 2009-cu ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş (elmi məsləhətçisi prof. İsmayıllı Məmmədli) və 2010-cu ildə filologiya elmləri doktoru diplomunu almışdır.

N.Seyidəliyev üçün 2000-ci ilin ilk onilliyi çox uğurlu olmuş, 7 lügət və monoqrafiya nəşr etdirmiş, "Azərbaycanca-ispanca", "Azərbaycanca-italyanca", "Azərbaycanca-almanca", "Azərbaycanca-ukrainaca". Lügətçilik şöbəsinin əməkdaşları ilə birgə tərtib olunmuş başqa lügətlərdə də tərtibçi kimi iştirak etmişdir.

Onun "Dini terminlər lügəti" (Bakı, 1996, 2015 və 2018), "Romantik həyat, romantik düşüncələr" (Bakı, 2000), "Azərbaycan dilinin izahlı lügəti", tərtib 3 cilddə, Bakı, 1997-2000), "Alman atalar sözleri, onların azərbaycanca və rusca qarşılıqları" (həmmüəllif, Bakı, 2001), "Azərbaycan dilinin sinonimlər lügəti" (Dərs vəsaiti, Bakı, 2003), "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lügəti" (kollektiv, Bakı, 2004 və 2013), "Frazeologiya lügəti" (Bakı, 2004), "İxtisarlar lügəti" (həmmüəllif, Bakı, 2005), "İzahlı onomastik terminlər lügəti" (həmmüəllif) (Bakı, 2005), "Azərbaycan dastan və nağıl dilinin frazeologiyası" (monoqrafiya Bakı, 2006), "Azərbaycan dilinin sinonimlər lügəti"

(Bakı, 2007, Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə), 2012-ci ildə təkrar, "Стилистические синонимы в современном азербайджанском языке" (monoqrafiya, Bakı, 2010), "Səməd Vurğunun bədii dilinin izahlı lügəti" (kollektiv, Bakı, 2011), "Müasir Azərbaycan dilində üslubi sinonimlər" (monoqrafiya, Bakı, 2012), "Yeni sözlər və yeni mənalar lügəti" (kollektiv, Bakı, 2016), "Azərbaycan dilində işlənən alman mənşəli beynəlxalq sözlərin izahlı lügəti" (Bakı, 2017), "Afad Qurbanov və ümumi dilçilik" monoqrafiyası və "İxtisarlar lügəti" (kollektiv, Bakı, 2019) kitabları nəşr olunmuşdur. 5 kitabı isə çap üçün hazırlanır.

N.Seyidəliyevə 6 oktyabr 2000-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə "Baş elmi işçi" elmi adı verilmişdir.

O, hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Tətbiqi dilçilik şöbəsinin baş elmi işçisidir. 2012-2016-ci illərdə AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun nəzdindəki Dissertasiya Şurasının elmi katibi olmuşdur. 2017-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasında Ekspert Şurasının üzvüdür. 2010-cu ildə elmi fəaliyyəti və anadan olmasının 60 illiyi ilə əlaqədar AMEA-nın Fəxri fərmani ilə təltif olunmuşdur. 2012-ci ildə "Qızıl qələm" mükafatına layiq görülmüş və "İlin nüfuzlu ziyalısı - İlin dilçi alimi" fəxri diplomu ilə təltif olunmuşdur. 2017-ci ildə "İlin adamı" media mükafatına layiq görülmüşdür.

Nəriman Seyidəliyev Dilçilik İnstitutunda işlədiyi 25 il müddətində şöbə əməkdaşlarının və kollektivin hörmətini qazanmış, müsbət mənəvi keyfiyyətləri, elmi-nəzəri hazırlığı, çalışqanlığı və işgüzarlığı ilə seçilmiştir. Şöbənin plan işlərini həmişə keyfiyyətlə yeriñə yetirmiş, müdürüyyət tərəfindən təşəkkürnamələr almışdır. Hazırda Azərbaycan dilinin böyük izahlı lügətinin (B, C və Ç hərfərinin) tərtibçilərdən biri kimi çalışmaqdadır.

2020-ci il filologiya elmləri doktoru Nəriman Seyidəliyev üçün əlamətdar, uğurlu bir ildir. Onun anadan olmasının 70, pedaqoji-elmi fəaliyyətinin 45 ili tamam olur. Bu münasibətlə Nəriman müəllimi təbrik edir, zəhmətkeş alımla cansağlığı və elmi işlərdə yeni yaradıcılıq uğurları diləyirik.

Ismayıllı MƏMMƏDLİ,
AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu,
Tətbiqi dilçilik şöbəsinin müdürü,
filologiya elmləri doktoru, professor.